

Francesc Artal i Vidal

Doctor en economia

LA QÜESTIÓ DE LA DISCRIMINACIÓ FISCAL EN L'ECONOMIA CATALANA (1800-1994). EL CONTE DE MAI NO ACABAR

1

La qüestió del càlcul de la balança fiscal de Catalunya en relació amb l'Estat espanyol, per tal de demostrar amb xifres el tracte discriminatori al qual era sotmès Catalunya, es remunta a primers del segle XIX, amb les crítiques del doctor Dou a les afirmacions d'Alcalá Galiano sobre els ingressos contributius de Catalunya a l'Estat, fins a les estimacions efectuades per Ferran Alzina a finals de segle a l'Assemblea de Reus (1893) i per Guillem Graell, a primers del segle XX, a *La cuestión catalana* (1902). En els estudis publicats actualment no és rar de trobar autors estrangers que reconeixen que els estudis sobre les balances fiscals tenen una llarga tradició a Catalunya, dins de l'Estat espanyol.

Ja en el primer terç del segle XIX, s'aixecaren veus de crítica a la ineficàcia del sistema polític centralitzat espanyol, que absorbia recursos fiscals de Catalunya i de les províncies per a mantenir un *statu quo* força inoperant. El primer fou Ramon Llätzer de Dou i de Bassols, catedràtic a la Universitat

de Cervera i primer president de les Corts de Cadis, que a la *Memoria sobre la theorica y práctica, con que en tiempo de paz pueden equitativamente arreglarse todas las contribuciones en España* (22-12-1811)¹ i a *Equivalencia del Catastro de Cataluña con las rentas provinciales de Castilla*² va polemitzar amb Antonio Alcalá Galiano. Aquest afirmava que el regne d'Aragó —en realitat se cenyia a Catalunya— no pagava ni un terç del que pagava Castella,³ i que Catalunya havia de pagar com a mínim tres vegades més. Dou va refer les estadístiques i va sostenir que, immediatament després de 1714, Catalunya en proporció pagava molt més que Castella, car se la tractava «como provincia conquistada», per utilitzar una expressió del mateix Alcalá Galiano, tot i que més endavant al llarg del segle l'esforç excessiu del contribuent català anà disminuint. Hom demostrà que àdhuc a finals del segle XVIII la tributació per habitant català seguia mantenint-se superior a la càrrega que suportava cada contribuent castellà. Seguint aquest criteri, la tributació de Castella hauria d'haver estat de 139,38 milions de rals en comptes de 132,21 milions de rals, per tal d'equiparar-se a l'esforç tributari català.⁴ Sobre aquesta qüestió del cadastre com a càstig tributari al qual fou sotmès Catalunya, Joaquim Nadal Farreras, en el simposi «Espanya contra Catalunya: una mirada històrica (1714-2014)», va dir que «a Catalunya al llarg del segle XVIII es va mantenir una doble fiscalització de la qual solament l'increment demogràfic i econòmic al llarg de la centúria van poder reduir els efectes inicials, terribles del cadastre».⁵ Les queixes de Dou tenien com a base el fet que la Corona de Castella va sotmetre els territoris vençuts de la Corona d'Aragó a una superposició a la fiscalitat que tenien.

¹ Text manuscrit. Reproduït al volum III de la tesi doctoral d'Ernest Lluch, *El pensamiento económico en Cataluña entre el renacimiento económico y la revolución industrial: la irrupción de la escuela clásica y la respuesta proteccionista. Apéndice documental*, p. 189-220. Es pot trobar a la pàgina de la Fundació Ernest Lluch «www.fundacioernestlluch.org», i anar a l'apartat «Tesi doctoral».

² Universitat de Cervera, 1822.

³ S'entenia per Castella les dues Castelles, més Lleó, Andalusia, Galícia i Astúries.

⁴ Vegeu com ho explica el mateix Ernest LLUCH al seu llibre *El pensament econòmic a Catalunya (1760-1840)*, Barcelona, 2009, p. 329-334. Es tracta de la segona edició del llibre que publicà el 1973, reelaboració de la seva tesi doctoral.

⁵ La seva ponència al simposi esmentat, celebrat a Barcelona el 12, 13 i 14 de desembre del 2013, es titulava «El cadastre, la imposició dels nous tributs al segle VIII». Les actes es varen publicar sota el títol *Vàrem mirar ben al lluny del desert*, edició a cura de Lluís Duran; director del simposi Jaume Sobrequés i Callicó, Barcelona, 2014, p. 179-186. Nadal sintetitzà les seves pròpies recerques i les de Josep M. Delgado, Antonio Espino, Agustí Alcoberro, Josep M. Torras i Ribé i Antoni Segura.

2

A finals del segle XIX, els economistes catalans s'esforçaren a demostrar la important aportació catalana en la contribució industrial per a evidenciar el caràcter més desenvolupat i industrial de l'economia catalana, i per a queixar-se tot seguit de la manca d'inversions de l'Estat a Catalunya de cara a donar suport al desenvolupament industrial. Més tard, en ple segle XX, les anàlisis ja es feien extensives a tot el sistema fiscal; en una segona fase, consistiren a estimar el comportament en general dels fluxos financers públics i el comportament global de la balança de pagaments interior de Catalunya *versus* Espanya; per a arribar en un tercer estadi, ja en el darrer terç del segle XX, consistent en els càlculs molt més rigorosos basats en els mètodes acadèmicament acceptats internacionalment i amb la metodologia, definida, per cert, també per l'Instituto de Estudios Fiscales (setembre del 2006), dels fluxos monetaris (que és el més objectiu si s'adopta un punt de vista territorial, és a dir, on es recapta i on es gasta) i el de la càrrega-benefici, ambdós mètodes amb neutralització o ajustament⁶ o sense (és a dir, tenint en compte o no que la regió econòmica haurà d'aportar la part que li pertorqui de més recursos o menys despeses rebudes, suposant que la balança fiscal de l'Estat amb les dels territoris ha de quedar equilibrada dins de l'exercici analitzat, per tal de poder analitzar els fluxos interterritorials). Aquests darrers sistemes de càlcul no són pas cap aportació específica dels experts catalans, ja que, per exemple, s'utilitzen a Bèlgica, els Estats Units, Itàlia, Suïssa, Austràlia, Argentina, Alemanya i Canadà, però el que sí que és cert és que la reivindicació del tractament discriminatori d'una regió europea dins del seu Estat té un dels seus primers orígens en el marc intel·lectual català, primer sota la forma del càlcul de la balança comercial entre Catalunya i la resta de l'Estat espanyol (per exemple, Joan Güell i Ferrer, 1853,⁷ polemitzant amb les xifres donades per Laureà Figuerola a la seva *Estadística de Barcelona en 1849*,⁸ per passar després a l'estudi del comportament dels fluxos fiscals en comparació amb la contrapartida de la despesa pública estatal a Catalunya (Guillem Graell, 1902).⁹ L'anàlisi de la balança comercial es feia per a defensar-se de l'acusació que Catalunya explotava la resta d'Espanya: es demostrava que, al contrari, Catalunya mantenia un volum important de

⁶ Vegeu l'explicació a la nota 36.

⁷ *Comercio de Cataluña con las demás provincias de España...*, Barcelona, 1853.

⁸ Primera edició, Barcelona, 1849. Edicions posteriors: Madrid, 1968, i Barcelona, 1993.

⁹ *La cuestión catalana*, Barcelona, 1902.

compres amb la resta de l'Estat, i que aquesta acusació «recurrent fins al segle XXI» no s'adeia gens amb la realitat.

3

Ja als anys setanta del segle XIX, a l'òrgan del Foment de la Producció Nacional, en un article sense signar hom podia llegir coses com aquesta: «Madrid ha adelantado bastante de poco tiempo a esta parte, a causa seguramente de las necesidades del consumo, aumentadas a su vez por la exacerbación de la gran plaga político-presupuestívora que lo esteriliza e imposibilita todo en España. Madrid, sin embargo, continúa absorbiendo más y más cada día la savia de las provincias y viviendo de la vida oficial.»¹⁰ És freqüent trobar al llarg del segle referències a l'esforç tributari de Catalunya. Exemples: en un article signat per «D y B» (probablement Manuel Duran i Bas),¹¹ es deia que Catalunya contribuïa en 1/6è dels ingressos de l'Estat, i que això representava un 50% més del que li corresponia; o el banquer Manuel Girona que, en un discurs pronunciat a l'Ateneu Barcelonès el 22 de novembre de 1883, va afirmar que Barcelona «contribuye anualmente al Estado con unos 60 millones de pesetas por solo concepto de territorial, aduana y consumos siendo así que en proporción a su población, sólo les correspondían 22. ¿A qué se debe este enorme exceso con que ayuda a las demás [provincias], sino al movimiento producido por su importante industria? ¿Cómo de otro modo se explicaría que pudiese pagar triple de lo que les corresponde?»¹²

El malestar de les patronals catalanes pels entrebancs posats pels governs centrals i la seva incomprensió davant del desenvolupament de l'economia catalana es va concretar a les assemblees de Manresa (1892) —d'on varen sortir les conegudes *Bases de Manresa*— i de Reus (1893), especialment en aquesta última, on Ferran Alsina i Parellada va presentar els seus càlculs sobre la discriminació —en relació amb la mitjana espanyola— que havien de suportar els catalans en llur aportació als ingressos de l'Estat. Publicà els seus càlculs presentats a l'Assemblea de Reus sota el títol *Criteri económic*

¹⁰ Article titulat «Madrid», publicat a *Fomento de la Producción Nacional*, núm. 142 (29-3-1873), p. 7-9.

¹¹ Dins *El Bien Público* (20-7-1850), p. 514-515, òrgan de l'Institut Industrial de Catalunya.

¹² Manuel GIRONA, «De los medios y elementos que necesita la industria nacional, para competir con la extranjera, y modo de obtenerlos», *Boletín del Ateneo Barcelonés*, núm. 14 (1883), p. 13-31.

general catalanista (1893),²³ segons els quals Catalunya contribuïa amb el 21,18% de la recaptació de la contribució territorial i de comerç en els anys 1888-1890; cada contribuent català pagava 4,78 ptes./hab. per 2,08 ptes./hab. cada contribuent espanyol no català i, segons la superfície, Catalunya aportava 273,70 ptes./km² per 69,40 ptes./km² la resta de l'Estat; a les duanes a Catalunya es recaptava el 37,55% del total espanyol, és a dir, 26,56 ptes./hab. per 5,17 ptes./hab. a la resta de l'Estat. En síntesi, segons Alsina, Catalunya aportava el 20,25% del total de la recaptació d'Espanya (1888-1890), sense que l'Estat respongués adequadament, segons ell, a aquest esforç tributari, car, per exemple, deia, Catalunya s'havia vist obligada a crear i a mantenir el seu propi cos de policia (els Mossos d'Esquadra) per a garantir la seguretat. Catalunya, a més, es feia càrrec del 20,25% del deute de l'Estat (1890), 682 ptes./hab. per 314 ptes./hab. per part d'Espanya sense Catalunya. Aquestes xifres foren divulgades pel pedagog Francesc Flos i Calcat a *Lo regionalisme explicat* (1895).²⁴

Un llibre important sobre el problema de Catalunya versus Espanya és *La cuestión catalana* (1902), de Guillem Graell, un conjunt de conferències donades al Foment del Treball Nacional, del qual Graell era el secretari des del 1889. Hom feia els càlculs força acurats sobre els impostos que pagaven Madrid i Barcelona, i pels diversos conceptes (contribució territorial, contribució industrial i de comerç, drets reals, etc.) i el resultat era que Barcelona pagava més que Madrid per als exercicis de finals del segle XIX i primers del segle XX. Agafant les dades de 1898-1899 per a la província de Madrid i del 1900 per a la de Barcelona, Graell conclouïa que la de Madrid havia aportat entre 142 i 143 milions de pessetes i la província de Barcelona 174 milions de pessetes. Pel costat de la despesa, analitzà els pressupostos generals de l'Estat per al 1900, i arribà a la conclusió que la província de Madrid absorbia un terç del total del pressupost de despeses de l'Estat. Si el 1900 Catalunya cobrà de l'Estat, via despesa pública, 16,9 milions de pessetes, la província de Madrid, 166,7 milions de pessetes, és a dir, 149,8 milions de més. Això feia exclamar a Graell

²³ Ferran ALSINA, *Criteri econòmic general catalanista: Treballs llegits en las assembleas de Manresa (1892) i Reus (1893)*, Barcelona, 1893.

²⁴ Francesc FLOS I CALCAT, *Lo regionalisme explicat: Compendi clar y concís pera servir de profitosa propaganda popular dels ideals regionalistes*. S.p.i., 1895, p. 90. El mateix Flos i Calcat dona aquestes xifres a la seva *Geografia de Catalunya* (1896). Vegeu Francesc ROCA, «Les relacions fiscals entre Catalunya i Espanya. Antecedents històrics i situació actual», *Revista Econòmica de Catalunya* (Col·legi d'Economistes de Catalunya), núm. 39 (juny 2000), p. 98-107.

que «lo que no tiene duda es que por unos u otros conceptos el presupuesto del Estado se ha vertido en Madrid a manos llenas» (*op. cit.*, p. 55). I, més endavant, escrivia que «Madrid, aparte de la esfera política, o de la que así aquí llamamos, ha debido ponerse al frente de la orientación económica moderna, y en vez de hacerlo, creo poder afirmar que es el gran obstáculo, casi insuperable para tomarla; y esto es ya tradicional» (*op. cit.*, p. 63). En el cas de la contribució industrial, per exemple, en comparar el que pagaven les províncies de Barcelona i Madrid, Graell depurava les xifres, perquè deia que, per a fer la comparació en termes realistes, no era vàlid sumar el que pagaven els grans bancs (el Banc d'Espanya, el Banc Hipotecari) i les grans empreses que tenien la seva seu a Madrid, començant per les grans empreses de ferrocarrils. El que calia era comparar el que es recaptava sobre la base de l'existència dels teixits industrials reals, deduïnt-ne l'efecte de la capitalitat. Aquest mateix argument ja havia aparegut a la publicació *Fomento del Trabajo Nacional*¹⁵ el 1893, en el qual es demostrava que la realitat era que la província de Barcelona encara pagava 641 milers de pessetes més que la de Madrid, mentre que les estadístiques oficials deien que Madrid pagava 12,5 milions de pessetes i Barcelona 7,3 milions de pessetes.

4

Ja entrat el segle XX, Joan Crexells va veure que «el pressupost espanyol, en efecte, s'alimenta dels catalans en una proporció bastant superior a la que la resta d'Espanya contribueix».¹⁶ Basant-se en l'Anuari Estadístic d'Espanya, Crexells analitzà la recaptació per províncies entre abril de 1920 i març de 1921 i entre els mateixos mesos de 1919 i 1920, i calculà que per al període 1920-1921 les quatre províncies catalanes varen aportar el 23% de la recaptació total, quan la població de Catalunya no arribava a l'11% del total espanyol. Per al que en deia la «Catalunya Gran» (se suposa que sumava Catalunya, el País Valencià i les Balears), aquests percentatges passaven a ésser del 31% i al voltant del 20%, respectivament. Hom feia una sèrie de

¹⁵ Núm. 50 (10-6-1893), p. 9-10.

¹⁶ «L'endemà de festes», reproduït a Frederic RIBAS, *L'autodeterminació en el pensament econòmic català*, Barcelona, 1978, p. 35-54. Es tracta de quatre articles publicats al diari *La Publicitat* el 10, 13 i 17 de febrer i 1 de març de 1923. També figuren a Joan CREXELLS, *Obra completa, II: Cròniques europees. Berlín-Landres, 1920-1926*, Barcelona, 1997, p. 391-409. Es tracta de la resposta de Crexells a una conferència de Francesc Cambó el 6 de gener de 1923, a l'Associació Catalanista de la Barceloneta, en la qual posava en qüestió la viabilitat de la independència de Catalunya.

correccions atenent al fet que els ingressos per duanes es paguen en el lloc per on entren les mercaderies i els impostos sobre el consum els pagaven els consumidors en llocs diferents, i arribava a la conclusió que les xifres no variaven gaire: la Catalunya estricta aportava entre el 20% i el 25% dels pressupostos espanyols amb un 11% de població i la «Catalunya Gran» un 30% amb una població d'un 20%. D'on es derivava que «si un dia la Catalunya estricta fos independent, l'Estat català podria atendre els seus ciutadans amb el doble del que els atén l'Estat espanyol. I si no fos la Catalunya estricta, sinó la Catalunya gran, els podria atendre amb un 50% més».¹⁷ En un article que la policia va decomissar a Andreu Nin quan el varen detenir a París el 13 de gener de 1926, que Pelai Pagès va recuperar i va reproduir al setmanari valencià *El Temps* del 7 de febrer de 2017, Nin deia el següent: «Una gran part dels ingressos de l'Estat són arrencats a Catalunya [...]. Les terres catalanes [hom es refereix als Països Catalans] hi figuren per 739.043.755 pessetes, o sigui el 31,4%; Catalunya estrictament 549.846.539, o sigui el 23,4% [...]. Aquesta sola província paga una contribució igual a la de 28 províncies espanyoles [...]. Les quantitats concedides a Catalunya pels ministeris de treballs públics, d'instrucció pública, agricultura, etc. no arriben als 150.000.000 i això vol dir que Catalunya dóna prop de 400.000.000 de benefici a Espanya. Els nacionalistes catalans es basen en aquestes xifres per a afirmar que Catalunya té recursos suficients per a viure per si sola.»¹⁸

La qüestió del dèficit que patia Catalunya en els fluxos financers públics es va tornar a plantejar amb intensitat als anys trenta amb motiu de l'Estatut d'autonomia de 1932. Prèviament, a la nota XL de *L'aptitud econòmica de Catalunya* (1927 i 1929),¹⁹ Carles Pi i Sunyer estimava que el total d'impostos directes i indirectes aportats per Catalunya a l'Estat més les càrregues de caràcter social i els impostos municipals i provincials s'apropava als 1.000 milions de pessetes, a finals dels anys vint. A més, en una entrevista a la revista *Catalunya Comercial* (núm. 3, juliol 1933, p. 6-7), en comentar la balança comercial interior de Catalunya, va afirmar que en

¹⁷ *Obra completa*, II, p. 406-407. Citat també per Francesc ROCA a l'article que s'esmenta a la nota 14.

¹⁸ Article publicat per Pelai PAGÈS i BLANCH a *El Temps* el 7 de febrer de 2017, amb el títol «Andreu Nin: "La qüestió nacional a Espanya. El problema català"». Agraïxo la notícia d'aquest article a l'historiador Armand Sanmamed.

¹⁹ Carles PI I SUNYER, *L'aptitud econòmica de Catalunya*, Barcelona, 1927 i 1929, 2 v. Nova edició a cura de Ricard Vinyes, Barcelona, 1883.

termes de balança de pagaments interior es donava una sortida neta i una situació desavantajosa per a Catalunya. Joan P. Fàbregas, a *Les possibilitats econòmiques d'una Catalunya independent* (1932), estimava que Catalunya participava en impostos directes i indirectes per a finançar el 20% de les despeses de l'Estat i, a canvi, l'Estat invertia a Catalunya tan sols el 5,3% dels seus pressupostos, 307,7 milions contra 82 milions. Segons Fàbregas, un català pagava 123 pessetes i en rebia 48, mentre que un ciutadà de la resta d'Espanya pagava 60 pessetes i en rebia 75. Jaume Alzina i Caules, a *L'economia de la Catalunya autònoma* (1933), reproduïa l'informe elaborat per Rafael Campalans, Pere Coromines i Guillem Virgili sobre la contribució catalana a la recaptació dels principals impostos de l'Estat, en els anys 1928 a 1930, amb motiu de la discussió de l'Estatut d'autonomia de Catalunya. Per exemple, per a la contribució industrial el percentatge era del 26,15% i per a la d'utilitats, el 22,12%, percentatges molt superiors al 12,1% que representava el pes demogràfic de Catalunya. Les xifres d'Alzina eren acurades: Catalunya contribuïa en un 18,8% als ingressos de l'Estat el 1930, i rebia només el 5,5% dels pressupostos de l'Estat per a aquest mateix any, segons les xifres que figuraven a l'annex 6 del llibre. Catalunya rebia menys del que, en proporció a la seva aportació, li hauria hagut de pertocar. Per exemple, tenia només el 8,3% dels quilòmetres de carreteres d'Espanya, i el 9,1% dels quilòmetres de línies fèrries. A *El comerç de Catalunya amb Espanya* (1959), Carles Pi i Sunyer escrivia: «I també, com fins a la data en què es van reunir les dades del present treball [1931], el percentatge amb què Catalunya contribuïa a les despeses de l'Estat era el doble del que correspondria al volum de la seva població [...]. Per al manteniment de l'Estat espanyol, Catalunya porta damunt de les seves espatlles una càrrega desproporcionalment feixuga, que forçosament ha de pesar damunt la seva economia.»²⁰ D'aquest tracte discriminatori se'n va fer ressò l'austriac Anton Sieberer, quan a *Espagne contre Espagne* (1937)²¹ va explicar que el catalanisme deia que Catalunya era víctima de l'explotació

²⁰ Carles Pi i SUNYER, *El comerç de Catalunya amb la resta d'Espanya*, Barcelona, 1974, p. 57. Pròleg de Josep Maria Bricall. (Primera edició amb el títol *El comerç de Catalunya amb Espanya*, Mèxic, 1959).

²¹ Per a Jaume Vicens i Vives aquest llibre era «la millor interpretació del moviment catalanista». La primera edició es publicà a Viena el 1936 amb el títol *Katalonien gegen Kastilien: zur innepolitischen problematik Spaniens*. La segona, el 1937 a Viena amb un altre títol: *Spanien gehen Spanien*, i el mateix 1937 a Ginebra: *Espagne contre Espagne*. Finalment, el 1944 Jordi Arquer traduí només els capítols que parlaven de Catalunya i ho publicà amb un altre títol diferent: *España frente a Cataluña*.

fiscal, perquè amb una vuitena part de la població aportava una quarta part dels ingressos fiscals totals de l'Estat, mentre que el Govern central hi gastava menys del 10% del pressupost de l'Estat (*op. cit.*, p. 91). Des de l'exili mexicà, Miquel Ferrer i Sanxis afirmà que, dels 7.270 milions de pessetes ingressats el 1957 per l'Estat espanyol de Catalunya, en retornaven 1.924 milions, la diferència era de 5.346 milions; al País Valencià el saldo negatiu era de 631 milions, i a les Illes Balears s'obtenia un petit saldo positiu de 99 milions.²²

5

Després de la guerra de 1936-1939 fou Ramon Trias Fargas²³ qui es plantejà el càlcul de les diferents subbalances que componien la balança de pagaments interior de la província de Barcelona amb la resta d'Espanya per al 1955, per acabar demostrant que el lleuger superàvit comercial quedava compensat amb el dèficit del compte de capital del sector públic.²⁴ Les innovacions metodològiques quant a l'anàlisi introduïdes per Trias Fargas, ja que fou el primer a utilitzar la metodologia de les taules *input-output* de Leontief per a l'anàlisi de les relacions entre Catalunya i la resta d'Espanya, estimularen Jordi Petit i Fontseré a fer uns primers càlculs sobre el període 1960-1963,²⁵ que donaven com a resultat que les diferències entre ingressos aportats per Catalunya i despeses aportades per l'Estat en el territori català eren sempre positives en el període 1960-1963, 9,9 milers de milions el primer any i 15,1 el darrer (per tant, s'aportava més del que es rebia); i, per un altre costat, Jacint Ros Hombravella i Antoni Montserrat s'atreviren a fer una estimació de la balança de pagaments interior de Catalunya amb la resta de l'Estat a *L'aptitud financera de Catalunya* (1967), amb un pròleg de Joan Sardà Dexeus,

²² Publicat a *Veu Catalana*, 14-15-16 (1959). Informació extreta de l'article inèdit de Francesc ROCA «Miquel Ferrer i Sanxis», escrit per al *Diccionari d'economistes catalans* de la Societat Catalana d'Economia, filial de l'Institut d'Estudis Catalans, en curs d'elaboració. Cal agrair l'amabilitat de l'autor. Vegeu també l'article de Francesc ROCA citat a la nota 14, p. 103.

²³ El lector pot trobar un estudi molt complet sobre l'aportació de Ramon Trias Fargas a l'economia en la conferència duta a terme a la Societat Catalana d'Economia (filial de l'Institut d'Estudis Catalans), d'Antoni MONTSERRAT «Ramon Trias Fargas: a la universitat, a la societat i a l'IEC», a *Grans economistes catalans (1): Figuerola, Vandellòs, Sardà, Trias i Lluch*, Barcelona, 2017, p. 85-104.

²⁴ Ramon TRIAS FARGAS, *La balanza de pagos interior: estudio relativo a la provincia de Barcelona*, Madrid, 1960.

²⁵ Jordi PETIT I FONTSERÉ, «Unas notas sobre la actuación del sector público y las relaciones entre Cataluña y España», *Moneda y Crédito* (Madrid), núm. 65 (desembre 1965), p. 61-76.

en el qual aquest, interpretant el contingut del llibre, indicava que Catalunya orientava la seva producció vers el mercat interior espanyol, i que el desnivell positiu que això originava s'equilibrava amb dèficits de serveis públics (per tant, en falta de despesa estatal a Catalunya) i en col·locacions sense poder de decisió —hom es referia a l'obligatorietat de subscriure l'endeutament de l'Instituto Nacional de Industria i altres títols oficials de deute públic. En tractar la qüestió del dèficit en els fluxos financers públics, Ros i Montserrat calcularen que, per al 1962, els ingressos pressupostaris originats a Catalunya eren el 24% del total i, en canvi, Catalunya rebia tan sols l'11,37% de les despeses pressupostàries totals de l'Estat. Per a la província de Barcelona sola, aquests percentatges eren del 19% i el 7,3%, respectivament (ingressos *versus* despeses).²⁶ Per al cas de la Seguretat Social, hi havia una sortida neta de recursos vers la resta d'Espanya, d'acord amb les dades calculades per Jordi Petit i Fontseré.²⁷ El mèrit de Ros i Montserrat consistí en la presentació del càlcul de la balança de pagaments interior de Catalunya per a 1962, pel qual demostraven que el superàvit de la balança comercial es contrarestava amb la sortida de diners pel conducte de la Seguretat Social, les transferències dels immigrants cap als seus llocs d'origen, el fort dèficit català envers la hisenda estatal, la compra d'actius financers fora de Catalunya i la subscripció obligatòria en títols públics de baix rendiment (que representava un 10%-15% del superàvit comercial, i una succió de l'estalvi català).

6

A partir d'aquests estudis de Trias Fargas, Petit i Fontseré, Ros Hombravella i Montserrat, els càlculs sobre la balança de pagaments interior es prodigaren, posant especial atenció en els fluxos financers públics. El 1974 el mateix Ros Hombravella amb Emili Gasch va publicar «Les relacions econòmiques de Catalunya amb l'exterior, amb un estudi específic dels fluxos financers públics», dins el llibre publicat pel Banco de Bilbao *L'economia de Catalunya, avui*.²⁸ La conclusió era que el saldo negatiu de l'intercanvi de recursos públics (-40.812 milions de pessetes, ingressos aportats > despeses

²⁶ Jacint ROS HOMBRABELLA i Antoni MONTSERRAT, *L'aptitud financera de Catalunya: La balança catalana de pagaments*, Barcelona, 1967. Pròleg de Joan Sardà. Vegeu especialment les p. 111-118.

²⁷ Vegeu l'article citat a la nota 25.

²⁸ Joan SARDÀ et al., *L'economia de Catalunya, avui*, Banco de Bilbao, Barcelona, 1974.

rebudes), no suficientment contrarestat pel saldo positiu de la balança comercial i de serveis, havia de saldar-se amb l'entrada de capitals privats o per la inversió directa des de fora de Catalunya, i, tot amb tot, la detracció de recursos comprometia la capitalització i la productivitat de l'economia catalana, que a més patia greus dèficits en inversió pública i en serveis públics. Per a l'any 1977, Josep M. Bricall i Antoni Pugés ja advertien que «Catalunya contribueix amb un 22,1% dels ingressos, rebent, en canvi, un 13,1% de les despeses i inversions del pressupost corresponent a l'any 1977».²⁹ Uns anys més tard, el 1983, Antoni Castells i Martí Parellada, en un altre volum publicat pel Banc de Bilbao, varen donar llum a «Els fluxos econòmics de Catalunya amb l'exterior», dins l'obra col·lectiva *L'economia de Catalunya, d'avui i de demà*. Amb una metodologia molt acurada i presentant el desglossament detallat de les seves fonts d'informació, Castells i Parellada conclouien que la participació dels catalans en els ingressos fiscals de l'Estat oscil·lava entre el 20% i 20,5%; d'altra banda, la despesa total del sector públic central localitzada a Catalunya es movia entre el 13,8% i el 14% del total espanyol, i procedien a analitzar el dèficit fiscal any per any entre 1975 i 1979. La conclusió era l'existència «d'un drenatge fort de recursos procedents de Catalunya».³⁰ El mateix Trias Fargas, a *Narració d'una asfíxia premeditada: Les finances de la Generalitat de Catalunya*,³¹ va calcular que cada català rebia menys *per capita* que l'espanyol mitjà i que Catalunya, amb el 15,8% de la població d'Espanya, aportava més del 22% de la recaptació tributària estatal, el 19% del VAB i només percebia el 12% de les despeses corrents i menys del 10% de la inversió regionalitzada. A l'estudi publicat el 1994 per Montserrat Colldeforns i Sol i Salvador Maluquer i Amorós³² es demostrava que a Catalunya es recaptava entre el 18,3% i el 19,3% dels ingressos de l'Estat (entre ingressos fiscals de l'Administració central, dels organismes autònoms i de la Seguretat Social) i l'Administració central esmerçava en Catalunya pels mateixos apartats entre el 12,1% i el 13%. Els autors analitzaven la situació en els anys 1986, 1987 i 1988, i el resultat era sempre deficitari. Per exemple, de cada 100 pessetes

²⁹ Josep M. BRICALL i Antoni PUGÉS, *El marc econòmic*, Barcelona, 1978, p. 97-102.

³⁰ BANCO DE BILBAO, *L'economia de Catalunya, d'avui i de demà*. Pròleg de Joan Sardà i Dexeus. Vegeu p. 401-470, especialment p. 468.

³¹ Barcelona, 1985. Vegeu especialment els capítols 4, «Les clàusules financeres de l'Estatut» (p. 22-43), i 5, «La Llei orgànica de finançament de les comunitats autònomes (LOFCA)» (p. 44-55).

³² «Les balances fiscals de Catalunya amb l'Administració central de l'Estat i la Comunitat Europea», a BANCO DE BILBAO VIZCAYA i GENERALITAT DE CATALUNYA, *L'economia catalana davant del canvi de segle*, Barcelona, 1994, p. 459-488.

pagades pels residents a Catalunya el 1988 en varen retornar pel costat de la despesa 70; en canvi, el resident mitjà de l'Estat espanyol per cada 100 pessetes pagades en va recuperar 106.³³ Núria Bosch va fer una síntesi sobre els dèficits de les balances fiscals de Catalunya amb l'Administració pública central entre 1978 i 1998, any per any, en xifres absolutes i en tant per cent sobre el PIB català: del 5,86 % i 5,90 % els dos primers anys de la sèrie pel sistema càrrega-benefici fins al 8,6 % i 8,4 % del PIB els dos darrers, pel sistema del flux monetari.³⁴ El detall més recent sobre el resultat negatiu de les balances fiscals es pot trobar, per al període 1986-2014, en la recent publicació del Departament de la Vicepresidència i d'Economia i Hisenda de la Generalitat de Catalunya de desembre del 2017. Com a mitjana del període esmentat, des de Catalunya s'han aportat el 19,4 % dels ingressos de les administracions central i de la Seguretat Social, i aquestes li han dedicat el 14 % de les despeses dels seus pressupostos. Això ha donat com a resultat un dèficit mitjà per al període del 8 % del PIB català.³⁵

7

Pertant, des de les reflexions del doctor Dou fins als estudis de Trias Fargas, Petit i Fontseré, Ros Hombravella, Montserrat, Gasch, Castells i Parellada, els estudis rigorosos sobre els dèficits reiterats dels fluxos financers públics que han hagut de patir les finances públiques catalanes, estudis inicialment lligats a les balances comercials interior i exterior i posteriorment dins el context de la balança interior de pagaments, s'han anat succeint fins a l'actualitat. Avui la bibliografia sobre aquest tema és nombrosíssima, fins al càlcul més recent del Departament de Vicepresidència i Economia i Hisenda de la Generalitat de Catalunya, *Els resultats de la balança fiscal de Catalunya amb el sector públic central els anys 2013 i 2014* (desembre de 2017), d'acord amb el sistema explicat a la *Metodologia i càlcul de la balança fiscal de Catalunya amb el sector públic central l'any 2011* (2014), elaborat per un grup d'experts. Per als exercicis del 2013 i 2014, pel mètode del flux monetari, els ingressos representaren el 19 % i 18,9 % del total espanyol, respectivament, i pel sistema càrrega-benefici el

³³ «Les balances...», p. 471-472.

³⁴ Núria BOSCH, «Breu recull dels estudis sobre la balança fiscal de Catalunya (1978-1998)», *Revista Econòmica de Catalunya* (Barcelona), núm. 39 (2000), p. 108-111.

³⁵ DEPARTAMENT DE LA VICEPRESIDÈNCIA I D'ECONOMIA I HISENDA, *Els resultats de la balança fiscal de Catalunya amb el sector públic central els anys 2013 i 2014*, desembre 2017, p. 17-18.

18,8% i el 18,7%. Pel costat de les despeses, segons el flux monetari, l'Estat gastà el 13,7% i el 13,3% del total a Catalunya en aquests anys 2013 i 2014; segons el mètode càrrega-benefici, aquests percentatges foren del 14,9% i 14,8%. Això representà, fent l'ajustament des de les despeses, seguint el mètode del flux monetari, un dèficit equivalent al 7% del PIB català el 2013 i del 7,6% el 2014; i si s'empra el mètode càrrega-benefici, els dèficits serien el 5,2% del PIB català el 2013 i el 5,3% el 2014. Si s'equilibra/neutralitza pel costat dels ingressos, que és el punt de vista més raonable, el saldo negatiu és un 8% del PIB català el 2013 i 8,4% el 2014 segons el flux monetari, i pel mètode del càrrega-benefici, aquests percentatges són del 5,9% del PIB en cadascun dels dos anys.³⁶

Ara, el que resulta rellevant és que a l'estranger es reconegui que Catalunya és pionera en la metodologia del càlcul de les balances fiscals, i que en aquest terreny hi ha una llarga experiència. Per posar-ne un exemple, en un rigorós treball titulat *Balanzas fiscales regionales y finanzas intergubernamentales. Una aproximación primaria*, donat a conèixer per Miguel Àngel Asensio, Rosana Falco i Alejandro A. Asensio de la Universitat Nacional del Litoral (Argentina),³⁷ els seus autors escriuen: «En algunos países se ha construido casi una tradición en cuanto a informar la discusión sobre estos aspectos. Quizás el caso de Cataluña en España, represente uno de los más conocidos y duraderos. La posición catalana a lo largo de mucho tiempo ha sido la de resultar un «perjudicado neto» dada la falta de relación entre su aportación y las contraprestaciones recibidas en servicios y transferencias/ Dicha tradición se ha visto abonada por la elaboración de estudios que, en una abrumadora mayoría, provienen de esta comunidad española, en busca de obtener indicadores afinados del problema. En tiempos más recientes,

³⁶ Vegeu la publicació de la nota 35, p. 6-14. Per a analitzar i comparar els fluxos interterritorials, cal tenir en compte el dèficit o superàvit dels comptes públics de l'Estat segons les balances fiscals, i cal considerar-los equilibrats i fer ajustaments a la balança fiscal de cada territori. Per a l'Estat, hi ha dèficit perquè les despeses són superiors als ingressos, i el saldo és negatiu. L'ajustament per mitjà de despeses (les despeses estatals es rebaixen i s'ajusten al nivell dels ingressos) consisteix a tenir en compte que l'Estat haurà de repartir el dèficit fiscal estatal de l'exercici imputant una part, la que li correspongui, a la comunitat autònoma. En canvi, l'ajustament pels ingressos (els ingressos estatals es posen al nivell de les despeses) implica que l'Administració, per a finançar el seu dèficit, haurà d'apujar impostos per a obtenir més ingressos, per tant tindrà més ingressos de la comunitat autònoma, en la proporció que li correpongui a aquesta, i, per tant, li pujarà el dèficit fiscal. S'entén com a *dèficit fiscal* que els ingressos aportats per la comunitat autònoma són superiors a les despeses de l'Administració central en el territori.

³⁷ Publicat a *Pampa* (2013), p. 121-128

desde una perspectiva más española, se ha procurado producir estudios que arrojen una luz más abarcadora sobre el fenómeno reduciendo, por lo tanto, la «catalanidad» de las perspectivas» (p. 123-124).

Els autors argentins entrellusquen que la reivindicació catalana està sotmesa a contracàlculs i controvèrsia. L'Estat —i els seus adlàters llausangers— ha contrarestat amb altres criteris tècnics escombrant cap a casa, i ha utilitzat tota la seva força per a diluir i desprestigiar els càlculs de la part catalana, fets aquests seguint una metodologia consensuada i acadèmicament acceptada. Però, com va escriure un dia Joan Crexells, «l'obsessió per la força, només la tenen els dèbils».³⁸ Cal entendre que dèbils també en arguments.

³⁸ Joan CREXELLS, «Un moment crític per al partit laborista», *La Publicitat* (29 abril 1924), reproduït a Joan CREXELLS, *Obra completa, II*, p. 567.